

2021-03-23
Lena Frygne
0322-617265
Förvaltningssekreterare

Yttrande avseende Motion om personligt ombud - Anna Hansson (MP) och Britt-Marie Kuylenstierna (MP)

Ärendebeskrivning

Anna Hansson (MP) och Britt-Marie Kuylenstierna (MP) lämnade en motion om personligt ombud till kommunfullmäktige. I motionen yrkas att Alingsås kommun ska erbjuda tjänsten personligt ombud för behövande kommuninvånare. Kommunfullmäktige beslutade, KF 2020-12-09, § 176, att lämna motionen till kommunstyrelsen för beredning. Kommunstyrelsens arbetsutskott beslutade, KSAU 2021-01-20, § 17, att remittera motionen till socialnämnden för beredning.

Socialnämndens yttrande ska ha inkommit till kommunstyrelsen senast 2021-05-07.

Socialnämndens ekonomiska förutsättningar

För att nå en budget i balans och anpassa sig till kommunens ambitionsnivå har socialförvaltningen genomfört stora anpassningar de senaste åren. Inom administrationen har personalen minskat, en förtätning av lokaler har gjorts, boenden har lagts ner och ett förändrat arbetssätt har införts för att nå större effektivitet. Rätt insats i rätt tid och i rätt omfattning är vägledande. Volymen av pågående insatser har minskat vilket innebär att färre insatser per individ beviljas. Arbetet att bedriva en effektiv verksamhet med hög kvalitet fortgår för att på sikt kunna frigöra resurser till mer värdeskapande insatser.

Kärnverksamheten har prioriterats då lagstadgad verksamhet måste utföras i första hand. Som en konsekvens av ovanstående har flera verksamheter som inte är lagreglerade upphört. Det är tjänster som familjecentraler, öppen föräldrarådgivning, SOL-grupper, brett fältarbete, Home-start och personligt ombud. Insatser som alla haft ett värde men inte längre kan prioriteras inom ram.

Personligt ombud

Det är frivilligt för kommunen att inrätta verksamheten personligt ombud. För de kommuner som inrättat verksamheten är det möjligt att söka statsbidrag¹. Verksamheten riktar sig till personer som är 18 år eller äldre. Målgruppen är de som har psykiska funktionsnedsättningar och betydande och väsentliga svårigheter att

¹ Förordning om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar.

utföra aktiviteter på olika livsområden. De som kan få stöd av personligt ombud ska ha sammansatta och omfattande behov av vård, stöd och service, rehabilitering och sysselsättning samt ha behov av långvariga kontakter med socialtjänsten, primärvården och den specialiserade psykiatrin och andra myndigheter. Personligt ombud arbetar på den enskildes uppdrag. Det är behoven som avgör om man tillhör målgruppen.

Statsbidrag för verksamheten personligt ombud lämnas. Syftet är att påverka situationen för enskilda genom bättre möjligheter att påverka sin livssituation och vara delaktiga i samhället, ha möjligheter att leva ett mer självständigt liv, få en förbättrad livssituation och ges möjligheter att få tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service på jämlika villkor samt rättshjälp, rådgivning och annat stöd utifrån sina egna önskemål och behov. Verksamheten syftar också till att myndigheter ska samverka utifrån den enskildes önskemål och behov. Utöver det syftar verksamheten även till att ge underlag för åtgärder som kan förebygga brister i fråga om tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service.

Kommun som ansöker om statsbidrag ansvarar också för att det används på rätt sätt. Kommunen har flera möjligheter att samverka med andra genom samarbetsavtal, kommunalförbund och gemensam nämnd. Kommunen kan lägga ut verksamheten på entreprenad men har ändå kvar sitt huvudmannaansvar.

Utförare av verksamhet med personligt ombud är framförallt kommuner, men även föreningar, stiftelser och andra entreprenörer tillhandahåller personligt ombud. I ett 30-tal, av totalt 260 kommuner som hade personligt ombud 2019, drivs verksamheten på uppdrag av kommunen. Ett organisatoriskt och lokalmässigt avskiljande från socialtjänsten anses vara en fördel då ombuden arbetar på den enskildes uppdrag.

Verksamheten med personligt ombud ska gynna samverkan mellan berörda huvudmän och bör även omfatta patient-, brukar- och anhängigorganisationer.

Socialstyrelsen ansvarar för att i samverkan med länsstyrelserna och kommunerna utveckla och stödja verksamheten. Socialstyrelsen genomför en introduktionsutbildning för personliga ombud och lämnar varje år en lägesrapport om utvecklingen av verksamheten och en ekonomisk redovisning för det år som gått till regeringen.

År 2019 hade knappt 90 % (260 av 290) av kommunerna personligt ombud. Innevarande år har av de kommuner som ingår i GR (Göteborgsregionen), förutom Alingsås, inte heller Härryda, Mölndal och Partille kommuner något personligt ombud.

Orsaker till kontakt med personligt ombud

Socialstyrelsen ska varje år lämna en lägesrapport till regeringen om verksamheten med personligt ombud. Den senaste rapporten, *Lägesrapport om verksamheter med personligt ombud 2019 (S2018/06066/RS)*, visar att antalet vad gäller kommuner som erbjuder personligt ombud, antalet ombud och antalet klienter ökar.

Verksamheterna har redovisat orsakerna till att nya individer tar kontakt med personligt ombud. De främsta orsakerna är att man behöver stöd i kontakten med myndigheter och att man har svårigheter med ekonomin. När det gäller kontakter med myndigheter är svårigheterna ofta kopplade till den omfattande digitaliseringen som pågår. En annan vanlig orsak till kontakt är att man behöver stöd vid kommunikation med hälso- och sjukvården.

Komplement och alternativ till personligt ombud

Socialtjänsten har ansvar för arbeta uppsökande där det ingår att stödja och slussa den enskilde till rätt hjälp. Flera olika insatser kan beviljas enligt socialtjänstlagen. Här nedan ges exempel på insatser som kan vara aktuella för målgruppen.

Boendestöd

Boendestöd är en praktisk, pedagogisk och social insats för personer med funktionsnedsättning som syftar till att underlätta för den enskilde att hantera sin vardag. Vid psykisk ohälsa kan man behöva hjälp och stöd för att kompensera konsekvenserna av sin funktionsnedsättning. Syftet med insatsen boendestöd är att olika sätt stötta den enskilde till att, på lång eller kort sikt, självständigt kunna hantera sin vardag. Boendestödet anpassas utifrån den enskildes behov för att möjliggöra ett fungerande vardagsliv.

Kontaktperson

Kontaktperson är en individuellt behovsprövad insats som har till syfte att ge stöd till den enskilde framförallt för att bryta den enskildes isolering. Insatsen är ett icke professionellt stöd och ska i likhet med andra insatser stödja den enskilde till självständighet.

Daglig sysselsättning

Gläntan är en träffpunkt/daglig sysselsättning som riktar sig till personer med psykisk ohälsa, personer med sociala svårigheter och personer med beroendeproblematik. Det krävs inte något biståndsbeslut för att få tillgång till Gläntan.

För personer som önskar bryta en social isolering finns, förutom kontaktperson och träffpunkten Gläntan, hjälp och stöd att få via frivilliga organisationers insatser.

Öppenvård för beroendestöd (Return)

Personer som har problem med beroende av alkohol, droger eller spel om pengar kan ha rätt till stöd från socialtjänsten. Stöd ges i form av rådgivning och samtal, individuellt eller i grupp.

Beroendestöd

Beroendestödsteamet erbjuder psykosocialt stöd i olika former. Stödet består av insatser som ska förbättra den enskildes livssituation och därigenom nå positiva förändringar.

Fältassistenter

Socialförvaltningen har två fältassistenter som bedriver uppsökande verksamhet riktad mot vuxna.

Alingsås brukarförening

Föreningen startade i maj 2020. Socialförvaltningen arbetar aktivt med att öka brukarinflytandet och stöttade därför föreningen vid uppstarten. Tanken är att föreningen ska bli självgående. Föreningens syfte är att stödja personer med beroendeproblematik till ett friskare liv. Det finns inget krav på att individen har insatser från socialtjänsten. Alingsås brukarförening är en av de brukar- och närståendeföreningar som är kopplade till psykisk ohälsa i SAMLA.

Hemtjänst kan beviljas av vård-och omsorgsförvaltningen.

Ekonomi

En av de främsta orsakerna, enligt Socialstyrelsens *Lägesrapport 2019*, till att man tar kontakt med personligt ombud är svårigheter med sin ekonomi.

Socialtjänsten beviljar *ekonomiskt bistånd* för de som har behov av det.

Förmedlingsmedel är en biståndsinsats som syftar till att hjälpa den enskilde att bättre kunna planera och få kontroll över ekonomin. Insatsen innebär att socialtjänsten betalar räkningar och portionerar ut de medel som återstår för den enskilde.

För att få stöd i sina ekonomiska angelägenheter finns alternativ som anhörigbehörighet, fullmakt, god man eller förvaltare.

Digitalisering

Som framgår av *Lägesrapport 2019*, är många individers svårigheter ofta kopplade till den omfattande digitaliseringen som pågår hos myndigheter. Digitaliseringen påverkar förutsättningarna för de grupper som saknar e-legitimation eller BankID. 98,7 % i åldern 21-50 år hade ett eller flera BankID år 2020. Andelen för de som var 81 år eller äldre var 37,9 %. Det digitala utanförskapet medför många praktiska hinder. Frågan berör fler grupper än de som har behov av personligt ombud, och är av mer övergripande nationell karaktär.

Alingsås kommuns kostnader för personligt ombud

En kommun kan ansöka om statsbidrag hos länsstyrelsen för verksamheten med personligt ombud. Kommun som tagit emot statsbidrag ska, senast 15 januari året efter att bidraget beviljats, lämna en redovisning till länsstyrelsen om hur medlen har använts. Statsbidraget utgår som ett bidrag till lönekostnaden för de personliga ombuden. Socialstyrelsen fastställer beloppet som ska utgå för en årsanställning utifrån antalet sökta ombudstjänster i förhållande till det totala anslaget för personliga ombud. För år 2020 uppgick statsbidraget till 402,638 tkr.

Socialförvaltningens nettokostnad för personligt ombud uppgick till drygt 395,5 tkr, exklusive overheadkostnader.

Samhällsnyttan av personligt ombud

Socialstyrelsen fick i uppdrag från regeringen att göra en uppföljning av verksamheten personligt ombud som redovisas i *Personligt ombud för personer med psykisk funktionsnedsättning, 2014*. Uppföljningen visar att verksamheten med personligt ombud är en välfungerande verksamhet och till stor nytta för klienterna genom att deras livssituation förbättras. Klienterna har fått bättre tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service. När det gäller klienternas behov av stöd och hjälp finns vissa skillnader i jämförelse med tidigare mätningar. Klienterna har uppgett fler områden och man efterfrågar framför allt stöd i kontakter med myndigheter och hälso- och sjukvården samt i frågor som rör ekonomi. Många har svårt att ta sig fram i det mer och mer komplexa samhället där det kan vara tekniskt komplicerat att kommunicera.

I Socialstyrelsens uppföljning konstateras att kostnaderna inte minskar för någon enskild aktör samtidigt som de sammanlagda kostnaderna ökar när en klient fått ett personligt ombud eftersom de får tillgång till och beviljas fler kommunala insatser. Resultatet är väntat eftersom syftet med personligt ombud är att förbättra tillgången till rätt insatser för den enskilde. Insatserna boendestöd och hemtjänst stod för de

största kostnadsökningarna. Vid den första kontakten med personligt ombud hade 70 % av klienterna inte någon kommunal insats.

Den samhällsekonomiska analysen visar att kommunala insatser som boendestöd och hemtjänst ökar medan sjukvårdens kostnader vare sig ökar eller minskar efter kontakt med personligt ombud. Därmed skiljer sig uppföljningen från tidigare resultat när det gäller omfördelning av kostnader mellan landstingen och kommunerna.

Uppföljningen refererar till den, i motionen om personligt ombud, angivna utvärderingen om samhällsnyttan av personligt ombud, *Det lönar sig – ekonomiska effekter av verksamheter med personligt ombud, 2006*. Utvärderingen visade en samhällelig kostnadsminskning och samtidig kostnadsförskjutning från landsting till kommun. Ingenting i Socialstyrelsens rapport från 2014 tyder på att ökade resurser till klienterna från kommunens sida minskar de resurser som sjukvården lägger på klienterna.

Personligt ombud för personer med psykisk funktionsnedsättning är den senaste uppföljningen från Socialstyrelsen om verksamheten med personligt ombud. Årligen lämnas lägesrapporter till regeringen.

Slutsatser

Personligt ombud är till stor nytta för den enskilde genom förbättrad livssituation.

Utifrån socialnämndens ekonomiska förutsättningar har verksamheten personligt ombud upphört. Anpassningar till kommunens ambitionsnivå har inneburit att även andra insatser som familjecentraler, öppen föräldrarådgivning, SOL-grupper brett fältarbete och Home-start lagts ned. Insatser som alla haft ett värde men inte längre kan prioriteras inom ram.

Socialtjänsten fångar upp målgruppen för personligt ombud genom andra insatser som framför allt boendestöd.

Personligt ombud ökar de kommunala insatserna. Enligt Socialstyrelsens samhällsekonomiska analys, i uppföljningen av *Personligt ombud för personer med psykisk funktionsnedsättning, 2014*, minskar inte landstingens kostnader i motsvarande utsträckning när verksamheten personligt ombud införs i kommunen och därmed uppnås inte någon samhällelig kostnadsminskning.

Under rådande ekonomiska förutsättningar finns inga möjligheter för socialförvaltningen att prioritera insatsen. Det är inte heller nödvändigt att verksamheten personligt ombud bedrivs av just socialförvaltningen.